18)

Byа-Ordning

för

Låchteå Socken.

Wasa, tryckt hos Carl Ant. Londicer, 1818.

Resolution:

Följande af Lächteå Socknemän wid hållen Allmän Socknestämma den 23 September 1816. öfwerenskomna och beslutna Bya-Ordning, hwilken jemwäl af Härads-Rätten i Orten den 1 nästledne September är öfwersedd, granskad och godkänd, finner Jag godt härmedelst till wederbörandes efterrättelse gilla och fastställa. Wasa Lands-Cancellie den 21 Januarii 1818.

CARL DE CARNALL.

J. J. Grönblad.

Utdrag af Protocollet, hållit wid Laga Härads Höste-Tinget med Lächteå Socken å Palola Hemman i Lächteå By den 1 September 1817.

§. 16.

Uti de till Tinget inkallade och nu församlade Socknemännernes närwaro, anmälte Krono-Länsmannen Chartå Sigillatå Ombudsmannen Israel Grottelin, såsom innehafware af Palola Skatte- och Palmgård Krono-hemman i Lächteå By: Att sedan Socknemännerne på Herr Landshöfdingens och Riddarens af Kejserlige S:t. Annæ Ordens Första Class, Högwälborne Baron Carl De Carnalls uppmuntran och tillstyrkande wid Allmän Socknestämma den 23 September nästlidet år sig emellan wänligen och enhälligt öfwerenskommit om en Bya-Ordnings antagande; Så wore nu deras åstundan, att denne Bya-Ordning till Socknemännernes fram-

tida efterlefnad kunde warda gillad och fastställd i hwilket afseende Grottelin åfwen ingaf det wid berörde Socknestämma hållne Protocoll, som upplästes och lyder sålunda:

Utdrag af Protocollet, hållit wid Allmän Socknestämma i Lächteå Socken den 23 September 1816 å Juntila Gästgifwaregård i Lächteå By.

Sedan underteknad Ordförande Herr Magister Anders Gustaf Törnudd tillsport den samlade Allmogen, om denne Socknestämman blifwit i alla Socknens Kyrkor twänne Söndagar förut wederbörligen kungjordt och dertill bejakades; Så frågades om någon af de närwarande Sockneboer war skrifteligen befullmägtigad att Stämman öfwerwara, då allenast Bonden Matts Michelsson Jämsä, Pehr Michelsson Lahnalampi, Matts Johansson Lillkätila och Johan Jacobsson Hjetabacka på Toholampi Kapell-boers wägnar framtedde sin wederbörliga skrifteliga Fullmagt. Ifrån de öfriga Byar i Socknen war ingen med skrifteliga Fullmagter försedde, men woro sjelfwa mäst närwarande.

§. 1.

1:o På det så mycket bättre ordning må uti Byalag kunna hållas, så skall i hwar By en Ålderman till-

tillsättas, på ett eller flera år, och bör den som de flästa rösterne fallit på, sig derifrån ej undandraga. Åldermannen äger magt, när han antingen sjelf pröfwar nödigt, eller warder af någon annan tillsagd och påmint, att sammankalla Grannarne och Byamännen till att gemensamt med hwar andra öfwerlägga om det arbete de då wilja företaga, eller hwad hälst det wara må, som till hemmanens bättre bruk, häfdande och förmon ländа kan. Detta sammankallande sker genom en Budkafwel, hwilken hos Åldermannen förwaras; Men när Byamännen skola komma tillsammans, bör den, af Åldermannen skickas omkring Byalaget, då den som en sådan Budkafle efter ordningen emottaga bör, är förpliktad den samma strax, och utan ringaste uppehåll till sin Granne fortskaffa. Försummar någon detta, eller wisar härwid någon motwilja, plikte första gången Trettiotwå Kopek Silfwer och andra gången dubbelt. Byamännens sammankallande kan ock ske genom blåsning utur en Lur eller Horn, eller och med Trumslag af en pinna, alt som de sjelfwa beqwämligast finna och sig förena kunna. När Budkafweln således omlupit, eller tecken på förenämnde sätt, till Grannarnes sammankomst är gifwit, bör Åboen sjelf, ifrån hwarje hushåll, på den dertill utsatte sammelplattsen sig strax inställa och afhöra, hwad som af Åldermannen kan blifwa före-

ståldt: Blifwer någon utan Laga förfall borta, och sig då icke infinner, böte, den det gör, Trettiotwå Kop. Silfwer: Sker det oftare af tredjko eller wårdslöshet, böte hwarje gång dubbelt. Är Byalaget stort, böra twänne Bisittare tillsättjas, hwilka äga att afgöra de förefallande Dispyter, samt ut-exeqvera böterne, hwärtill de tröge och motwillige efter denna By-Ordning gjort sig förfallne. Skulle någon af Byamännen wara så obetänkte att wid sammankomsten med oanständiga ord öfwerfalla Åldermannen eller någon annan af Grannarne eller och utbrista i eder och swordom, böte En Rubel Silfwer, eller mera efter omständigheterne, som brottet är till. Af deßa böter tillfaller hälften Åldermannen och andra hälften Kyrkans fattiga.

2:o På det en hwar må njuta fred och hägn, böra alla Gårdesgårdar, de ware sig af sten eller gårdsle så wäl som jord-wallar omkring Gården, Ängar och Hagar, hållas i fullkomligt godt stånd; Till hwilken ända nödigt är, det Gårdesgårds-Syn warder Höst och Wår, eller ock flere gångor om året, der så nödigt pröfwas, af samtelige Grannarne förrättadt, hwarwid noga bör efterses alla felaktigheter och det som då finnes ogildt skall sedan sättas i fullkomligt stånd innom en wiß förelagd

tid

tid eller plikte den sådant försummar En Rubel Silfwer för hwar famn, och gälde deßutom skadan dubbelt åter som deraf timat. Åldermannen bör och noga tillse det ingen sker förnär, utan att hwar håller Gårdesgård efter Hemmantal och Stångfall.

3:o Enär någon Gårdesgård omkring Åker, Ång Hagar eller Betesmark, bläser neder, eller eljest finnes oduglig bör den straxt utan dröjsmål förswarsgod uppsättas, försummar någon det, sedan han antingen sjelf fått derom kunskap, eller blifwit af Åldermannen eller ock någon af Grannarne härom tillsagd böte Tiugufyra Kopek Silfwer för hwarje kreatur som derigenom inkommer, och fylle derjemte skadan efter Byalagets beprösfwande.

4:o Likaledes böra alla Grindar hwarest de behöfwes hållas i godt stånd, så att derigenom inga kreatur inkomma. Warder det försummat plikte En Rubel Silfwer, och den som sådan Grind söndrar Twå Rubel Silfwer och ersätte skadan. Wid samma plikt böra äfwen alla Led och öppningar på Winter-wägar straxt om Wåren uppfredas: Och på det Byamännen måga så mycket bättre härwid kunna taga deras skyldighet i att; Ty komma hädan efter

alla

alla Grindar dem emellan så att fördelas som det för hwar ock en kan falla beqwämligast.

5:o På det Diken, där Ortens belägenhet sådant fordrar må med desto större nytta anläggas och wid makt hållas, är nödigt det Dike-Syn hålles åtminstone twänne gångor om året den första om Wår-tiden när kalan går ur jorden, på det man bäst och säkrast må se, hwarest wattnet på åkrarne stadnar, och hwarest det beqwämligast låter sig afleda; Och den andra om Hösten, då noga efterses bör, huru hwar och en så till sin egen, som sine Grannars nytta och fördel fullgjort det honom ålegat. Försummar han sedan sådant utfalls-dike uppgräfwa, plikte för försummelse Twå Kopek Silfwer för samnen, som honom ålegat göra.

6:o På det Åkerbruket må så mycket förr och säkrare komma i fullkomligt godt stånd, är nödigt, att en wiß trakt af Åker till omansning och dikning företages hwarförutan Skär-diken som finnas nödiga emellan Åkrarne, böra af Grannarne så goda och fullkomliga uppdikas som nödwändigheten fordrar, samt Diken på de ställen, som Dikes Synen förordnat tillbörligen uppränsas och wid magt hållas, jemwäl ock alla höga Dikes-renar uppgräfwas;

Allig-

Åliggandes Åldermannen att noga tillse det torfwen och renarne så wäl som Dikes-mullen blifwer på Åkrarne utförd på de ställen der det bäst behöfwes. Skulle någon härutinnan wisa tredsko och motwilja, hafwa Grannarne frihet att taga Dikare och sedan låta af den tredska utmåta Dikare-lön jemte Twå Kopek Silfwer i böter för hwarje famn de således för honom uppdika låtit.

7:o Enär Byamän om Wåren kommit öfwerens, hwarest de wilja så sin Wintersådd, böra alla Gårdesgårdar i rättan tid uppfredas, så att när Sådes-tiden om Hösten infaller och Grannarne warda af Åldermannen derom tillsagde, bör Sådes-gärdet innom ett dygn wid Fyra Kopek Silfwers plikt wara uppfredat. Skulle någon sedan sätt är, insläppa sina kreatur, böte för hwardera en Rubel Silfwer och ware wid samma straff förbudit, att uppgifwa sin Gårdesgård omkring Trädes-gården, så framt icke alla Grannarne derom öfwerenskommit.

8:o Ej må någon om Höst och Winter insläppa lösa kreatur på Rågen att beta, innan Åldermannen sammankallat Grannarne och de då pröfwa, att det utan skada ske må, gör det någon eljest plik-

te hwarje gång En Rubel Silfwer för hwart kreatur han således insläppt.

9:o Såsom det ej ringa skada förorsakar, att Hästar och andra kreatur warda om Wåren sedan kälan är af jorden, insläppte uti Ångarne till bete; Altså warder det, utan högsta nöden och öfwerenskommelse, aldeles förbudit; Bryter någon häremot plikte för hwarje kreatur Twå Rubel Silfwer.

10:o På det Ångarne ej måge warda allt för mycket utgnagne och nedtrampade, hwaraf ganska stor skada och afsaknad, på nästa års gröda förorsakas; Fördenskull är högst nödigt, att de om Hösten, sedan de blifwit lagom betade warda på de orter, der det sig göra låter, straxt uppfredade; Gör någon häremot, sedan Grannarne om Ångarnes hägn sig förenat, plikte Twå Rubel Silfwer och ware ändå förbunden kreaturen straxt uttaga.

11:o Några dagar innan Slättertiden om Sommaren infaller skall Åldermannen kalla Grannarne tillsammans, att med dem öfwerlägga, enär de wilja begynna att slå sina samfäldta Ångar, börandes nödwändigt skiften och tegarne, en eller flera dagar förut utstakas och utwadas: Försummar någon detta, plikte

te Twå Rubel Silfwer första och andra gången dubbelt; Och skall det åligga Åldermannen med de öfrige Byamännen, att noga tillse, det ingen härwid sker för när utan att en riktig och rätt utwadning blifwer skiften emellan förrättad och sten i stället för pålar till Råmärken uti Ångarne nedsatt, hwarefter alle böra på en gång begynna att slå, så att den ena icke trampar och nedkörer den andras gräs; Slår någon sedan sålunda skift är öfwer rätta linien uppå sin Grannes Ång; betale höet eller gräset dubbelt tillbaka och plikte deßutom Fyra Rubel Silfwer.

12:o Alla nödiga wågar innom ågorne samt till och ifrån By böra Grannarne emellan fördelas; Sedan hålle hwar sitt wåga stycke wid magt; Försummar någon att bättra den bro eller wågastycke, som honom tilldelt är, sedan honom är wetterligt att den är ogild, eller han af Åldermannen derom tillsagd blifwer, böte En Rubel Silfwer. Skulle han ändå tredskas hafwa Åldermannen med Bisittarena magt, att för lego låta laga det som ogilt är och sedan af den tredska efter godtfinnande legan jemte böterna uttaga. Och på det Byamännen måga så mycket beqwämligare kunna köra öfwer diken, hwarest de hälst åstunda, samt slippa att hålla renar och biwågar på åtskillige ställen; Altså skola

till dikens conservation, som de eljest nedköra och igentrampa lösa flyttje-broar i hwarje By hållas, och kunna twå eller flera Åboer sätta sig tillsammans och sig om Broens byggande och widmagthållande förena. Hwilken en sådan bro af wårdslöshet sönderkjörer eller eljest förderfwar, ware pliktig densamma straxt laga och i sitt förra stånd sätta. Den som af samma Bro sist om Hösten wid Sädens inbärjande sig betjent, skall och wara skyldig den att hemföra, och öfwer Wintern i förwar hålla. Hwilken som häremot bryter plikte efter omständigheterne, som Byamännen skäligt pröfwa.

13:o Sedan Ångarne äro afbärjade böra om Hösten inga kreatur deruti insläppas innan Åldermannen sammankallat Grannarne och de sig förenat så wäl om tiden när sådant ske må, som ock om antalet och hwad slags kreatur de wilja der insläppa; Likaledes bör det förhållas när Sädes-gårdet om Hösten blifwit ledigt och Säden inbärgat. Hwar som häremot bryter plikte en Rubel Silfwer.

14:o På det Ångswallen ej må för mycket upptrampas och skadas skall uti de Ångar, der ej allmän far-wäg är ingen wara tillåtit, att köra Höst och Wår, när kålan är utur jorden, och så framt

Gär-

Gårdesgårdarne, omkring sådane Ångar böra lagas och omgårdas, bör gårdslet dertill utköras medan kålan är i jorden. Ej heller må någon uti de Ångar, der far-wäg är, köra utom rätta wägen; Gör någon annorlunda plikte hwarje gång Twå Rubel Silfwer.

15:o Uti de Byar, der Boställen belägne äro, skall innehafwaren eller Åboen deruppå wara förpliktad, att göra allt samfält arbete med sina Grannar uti alt det som kan lända Byen och hemmanen till fördel och nytta och må han sig på intet sätt därifrån undandraga. Sätter han sig deremot äge Åldermannen och Grannarne magt att leja för hans arbete, och sedan af honom uttaga legan för arbetet, jemte böterne som är en Rubel Silfwer.

16:o Skulle någon af Byamännen wara borta när de af Åldermannen warda sammankallade, bör densamma, wid sin hemkomst hos Åldermannen sig underrätta om hwad då beslutit blifwit, eller eljest kan wara befalt, och ware han sedan skyldig det samma i alla delar att efterlefwa, lika som han sjelf warit wid sammankomsten närwarande.

17:o Ingen må Inhyseshjon, eller annat folk

af mindre frågd ifrån andra Församlingar på sina ägor intaga innan Grannarne gifwit dertill sitt bifall; gör det någon plikte Fyra Rubel Silfwer och ware ändå förbunden slike personer straxt bortskaffa der Byamännen sådant begära och påstå.

18:o Bar eld må ej bäras hemmanen emellan, ej heller i Stall, Fähus, Lada, eller annat uthus och skall jemwäl i deßa rum allt Tobaks rökande wara förbudit: Ej må eld lämnas osläkt eller owårdat i Kölna, Pörten, Badstuga eller Smedja eller plikte den annorlunda härmed förfar Fyra Rubel Silfwer. Ældermannen med Bisittare böra twänne gångor om året nemligen Höst och Wår besigtiga alla eldstäder i hela Byalaget och de som finnas så bofällige att eldswåda derigenom tima kan, böra Besigtningsmännerne låta nedslå, och ägaren böte Fyra Rubel Silfwer: Dock bör Ældermannen en månad förut tillsäga förrän han besigtningen werkställer.

19:o Alla Byar böra med watten wäl förseddе wara, och skola till den ändan alla Brunnar, Källor eller andra samfäldta Wattuställen för kreaturen ständigt hållas wid magt och när nödigt är, att de böra rensas eller uppgräfwas, får ingen sig derifrån undandraga wid Fyra Rubels plikt, gör

det

det någon hafwe Åldermannen och Byamännen magt, att låta för den motwillige lega arbetare, samt sedan arbetslönen jemte böterne af honom uttaga.

20:o På det denna By-Ordning, som åtminstone en gång om året, för samtelige Grannarne bör upplåsas, må till alla delar så mycket strängare blifwa efterlefwad, ty skall ingen till ursäkt tjena, att hans Barn, Legofolk eller Torpare, honom owetande sig emot By-Ordningen förgripit, utan ware han som i gården husbonde är pligtig, att swara, till alt det som hans husfolk häremot bryta; Till följe hwaraf husbonden är förbunden att efter Åldermannens och Byamännens beprösfwande böterne straxt utlägga och må han derföre taga sin ersättning igen af tjenstehjonets lön och arbete eller penningar af sine husmän och Torpare.

21:o Der flera Byar gräntsa tillsammans i Åker, Ång och betesmark, antingen de mötas i öppet fält, eller hafwa Åker och Tegeskifte med hwarannan eller ock äro med gårdesgård och stängsel skilde, böra de i alla delar wara förpliktade, att hålla den i ordning och fred emot sina Grannar, som By-Ordningarne innehålla och stadga wid samma böter.

22:o Alla

22:o Alla Böter som efter denna By-Ordning blifwa utsatte, äga Bisittjarena efter Åldermannens och Byamännernes godtfinnande af den brottslige att uttaga, och der den som till böter förfallen är skulle wägra, att dem straxt betala, hafwa de då magt, att af den gensträfwiga taga pant och lägge honom sedan wiß tid före innom hwilken han den inlösa må, försummar han det warde panten till den mästbjudande försåld, och öfwerskottet sedan böterne guldne äro, honom återstäld. Skulle någon wara så obetänkt, att under en sådan förrättning med hugg och slag eller oanständiga ord öfwerfalla dem som denna utmätning förrätta plikte han då enligt Lag.

23:o Huru de i By-Ordningen utsatte Böter måga fördelas, lämnas wäl till hwar och en Bys egit godtfinnande dock på det Åldermannen må kunna hålla så mycket bättre hand och uppseende deröfwer; Att By-Ordningen till alla delar efterlefwes, ty är billigt, att han för sitt omak och beswär njuter en tredjedel deraf och att en tredjedel lämnas till Bisittarena och en tredjedel till Kyrkan och deß fattige. Men att anwända dem till dricka och bränwin eller wid utsatte samqwäm dem gemensamt förtära, ware aldeles förbudit. På hwad sätt deße penningar må bäst och säkrast förwaras, samt huru för dem redo och räk-

räkning göras bör måga Byamännen sig sjelfwe förena.

24:o Alla Söndagar, Måndagar och Lördagar, ware alt dantsande förbudit, så på Brölloppen som på några andra tillfällen; den som gifwer husrum till dylike dantser plikte Fem Rubel och Spelman äfwenledes Fem Rubel Silfwer. Alla som dansa på förenämnde dagar plikte hwarje person Twå och en half Rubel, och de som infinna sig som Gålsståndare på Brölloppen böte hwar äfwen Twå och en half Rubel alt Silfwer.

25:o Ingen må hålla några Graföhl hos någon nära wid Kyrkan boende hemmans-ägare och den som gifwer husrum till dylike Graföhl plikte Fem Rubel Silfwer. Af deße förenämnde böter tillfaller angifwaren en tredjedel, Kyrkan äfwen en tredjedel och Kyrkans fattiga en tredjedel.

Således wara beslutit och öfwerenskommit, intyga. År och dag förrskrifne,

Anders Törnudd Pastor i Lächteå.	And. Gust. Törnudd Pastors Adjunct.
Nils Petter Holmström Sacellan.	Isr. Grottelin Länsman.

Michel Rahkola
Härads Nämndeman
Bomärke.

Johan Havela
Bomärke.

Anders Ericsson Jåmsä
Bomärke.

Thomas Lahnalampi
Bomärke.

Johan Jacobsson Kolpanen
Bomärke.

Joh. Jacobsson Petäjä
Bomärke.

Eric Hannala
Bomärke.

Joh. Johansson Michola
Bomärke.

In fidem Protocolli
H. Argillander
Sockne-Skrifware.

Socknemännerne, hwilka erkände, att de sig emellan öfwerlagt och friwilligt öfwerenskommit, på sätt det nu uppläste Sockne-Stämmo Protocollet innehåller, förenade sig med Grottelin uti den önskan, att samme öfwerenskommelse såsom Bya-Ordning kunde blifwa antagen och till efterlefnad gillad: Och emedan en slik Bya-Ordning för Socknemännerne ansågs blifwa gagnelig och nyttig ej mindre i afseende på deras hemmans ägors bättre häfd och bruk, än till förekommande af wißa oseder och mißbruk, som i sednare åren börjat inrota sig; Ty fann Härads-Rätten för sin del skäligt tillstyrka, att denne öf-

öfwerenskommelse, såsom lämpelig för alla Byalag innom Socknen, må för Bya-Ordning blifwa antagen och till samtelige Socknemännernes framtida efterlefnad gillad och fastställd; Hwilket dock på Hans Kejserlige Majestäts Respective Befallningshafwandes närmare pröfning och godtfinnande skulle ankomma, till hwilken ända Socknemännerne ägde, att sig der widare anmäla och Högwälbemälte Befallningshafwandes utlåtande afwakta. Ar och dag förr skrifne,

På Härads-Rättens wägnar

A. Söderlund.

307. VIII. 111.